

ULOGA OBITELJI U RAZVOJU NASILNOG PONAŠANJA KOD DJECE

doc. dr. sc. Marija Karačić²⁷⁷
Sveučilište u Slavonskom Brodu

Sažetak: Uloga obitelji u razvoju nasilnog ponašanja kod djece, ključna je za razumijevanje uzroka i prevenciju problema. Obiteljski okoliš, modeliranje ponašanja, stilovi roditeljstva, obiteljska dinamika i komunikacija su neki od ključnih čimbenika koji mogu utjecati na pojavu nasilnog ponašanja kod djece. Modeliranje ponašanja od strane roditelja, nedostatak topline i podrške, konflikti unutar obitelji te nedostatak zdrave komunikacije mogu povećati rizik od nasilnog ponašanja. Cilj ovog istraživanja je ustanoviti kakvi su stavovi studenata o ulozi obitelji u razvoju nasilničkog ponašanja kod djece. Uzorak ispitanika činili su studenti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i razredne nastave sa Sveučilišta u Slavonskom Brodu (Hrvatska), njih 74. U radu je korištena metoda teorijske analize i metoda anketiranja, a od instrumenata anketni upitnik u obliku skale Likertovog tipa napravljen za potrebe ovog istraživanja. Dobiveni rezultati impliciraju visoku signifikantnost obiteljskih čimbenika u formiranju dječjeg ponašanja, uključujući modeliranje ponašanja roditelja, kvalitetu obiteljske komunikacije te roditeljske stilove. Navedeno ukazuje na potrebu za daljnjim istraživanjem i razvojem intervencijskih strategija koje bi podržale obitelji u prevenciji nasilničkog ponašanja među djecom. Važno je prepoznati da obitelj nije jedini čimbenik koji utječe na nasilno ponašanje djeteta, ali ima značajan utjecaj na formiranje vrijednosti i socijalnih vještina. Stoga je podrška obiteljima putem obrazovanja o roditeljstvu, terapijskih intervencija i drugih programa važna za smanjenje rizika od nasilnog ponašanja i promicanje zdravog obiteljskog okruženja koje potiče pozitivne obrasce ponašanja i sprječava nasilje među djecom. Ovo je ključni korak prema stvaranju sigurnijeg i podržavajućeg okruženja za djecu kako bi rasla i razvijala se bez nasilja.

Ključne riječi: obitelj, nasilničko ponašanje, stavovi, student, uzroci.

TEORIJSKI PRISTUP PROBLEMU

Brojna istraživanja pokazuju sve učestaliju pojavu nasilničkoga ponašanja među djecom i mladima sve niže kronološke dobi i sve okrutnijih načina njihovog izvršenja. Nasilništvo predstavlja oblik agresivnog ponašanja i spada u kategoriju rizičnih poremećaja djece i mladih. Poremećaji u ponašanju određuju se kao poseban društveni problem koji manifestiraju osobe koje su isključene ili imaju poteškoće pri uključivanju u uobičajenu društvenu sredinu ili jedinstvena područja društvenih aktivnosti, pa je radi socijalne integracije tih osoba njihova ponašanja potrebno korigirati odnosno usmjeriti prema određenim parcijalnim i općim društvenim ciljevima (Kovačević, Stančić, Mejovšek, 1987; Livazović i Vranješ, 2012). To su ponašanja putem kojih djeca i mladi čine određene teškoće, štete ili probleme sebi, drugoj osobi, društvenoj sredini ili široj zajednici. U znanstvenim i stručnim krugovima koriste se različiti termini kao sinonimi kojima se ono želi objasniti kao: delinkventno ponašanje, prestupničko ponašanje, poremećaji u ponašanju, devijantno ponašanje, odgojna zapuštenost, socijalna neprilagođenost, asocijalno ponašanje, antisocijalno ponašanje, rizično ponašanje i dr. “(Tomić, Šehović, Karić i Hasanović, 2008:9). Pojam poremećaj u ponašanju obuhvaća pojave koje su u suprotnosti sa općeprihvaćenim normama ponašanja u jednoj socijalnoj sredini, a odnose se na nepoštovanje društvenih normi i ugrožavaju prava drugih u zajednici. “Ta ponašanja odstupaju od normi uobičajenih ponašanja za tu dob, spol, situaciju i okruženje, a mogu biti prisutna na osobnom planu i/ili socijalnom okruženju te zahtijevaju stručnu pomoć”. (Livazović i Vranješ, 2012: 55). Različiti autori različito ih definiraju. Prema Uzelcu (1995) poremećaji u ponašanju

²⁷⁷ mkaracic@unisb.hr

su odgojni izazovi prema kojima se devijantna ponašanja svode na tri razine. Prva razina je nedisciplinirano ponašanje gdje je riječ o nepoštovanju ili remećenju pisanih ili nepisanih pravila ponašanja u školskim prostorijama ili u školskim uvjetima. Ovo su lakši oblici poremećaja u ponašanju pa ih može uspješno razriješiti svaki nastavnik ili drugi stručni školski djelatnik, čim se jave na osnovu životnog iskustva i općih pedagoških znanja. Devijantno ponašanje te razine ima svojstvo poremećaja u ponašanju. Treća razina ponašanja odnosi se na najteže oblike devijacija koje imaju karakteristike anti socijalnoga ili autoagresivnog ponašanja, koji su vezani za tešku etiologiju, zbog dugotrajnoga djelovanja nepovoljnih etioloških elemenata i zbog njihova intenziteta (Bouillet i Uzelać, 2007: 135). Dervišbegović (1997) kao djecu s poremećajima u ponašanju označava onu djecu čije ponašanje uzrokuje konfliktne situacije. U tom slučaju govori o emocionalno oštećenoj i socijalno neprilagođenoj djeci. Smatra da ako ponašanje u doređenoj situaciji dobije oblik prekršaja, onda se govori o delinkventnom ponašanju.

Pored navedenih klasifikacija, česta je i klasifikacija rizičnih ponašanja s obzirom na njihov internalizirani ili eksternalizirani karakter odnosno intrapersonalne i interpersonalne dimenzije. Prema Pehar (2000) agresivno ponašanje predstavlja napad na drugu osobu s namjerom da joj se nanese šteta. Agresivni impulsi postoje i kad se agresivno ponašanje ne ispoljava u manifestnom obliku. Naglašava da treba razlikovati agresivnost kao način reagiranja od agresivnog motiva i težnje da se agresivno postupi. Previšić (1999) navodi da u osnovi nasilničkoga ponašanja mogu biti i naučeni obrasci ponašanja stečeni oponašanjem idola, vršnjaka kao i masovnih medija u kojima nasilje postaje sve prihvaćeniji oblik ponašanja. S nasiljem se susrećemo skoro na svakom koraku u svijetu u kome živimo.” S ovim problemom se susrećemo u obitelji, institucijama i drugdje.” (Tomić, Šehović i Hatibović, 2005; Brkić i Tomić, 2017). Prema (Kadum, Franolić, Karačić, 2023), suradnja roditelja i nastavnika je vrlo važno za pravilan razvoj djeteta, a počinje onog trenutka kada dijete krene u školu. Nasilništvo i zlostavljanje u obitelji i školi problem je u cijelom svijetu i negativno utječe na odgoj i razvoj djece i mladih, na školsku klimu i pravo učenika na učenje, ali i na cjelokupan djetetov razvoj. Pogađa sve socioekonomske, geografske i društvene slojeve. Nasilništvo se najčešće manifestira udaranjem, uništavanjem stvari, oštećivanjem imovine drugoga učenika, bacanjem stvari kroz prozor, rугanjem i verbalnim uvredama. Često uključuje komentare o djetetovoj obitelji ili rodbini. Druga je vrsta bullyinga tzv. neizravno nasilje koje obilježava namjerno isključivanje djeteta iz grupnih igara. Događa se jednom od petero školske djece, a kako se incidenti ponavljaju, dijete se s njima sve teže nosi.

Etiološki čimbenici nasilničkog ponašanja

Uzroci za pravilan razvoj djeteta dijele se na dvije skupine. “Prvu grupu čine biološki čimbenici koji dolaze do izražaja od početka razvoja embrija, a djeluju i poslije djetetovog rođenja. Oni su odgovorni za pravilan tjelesni razvoj i neporemećenost nervnog sustava. Drugu skupinu predstavljaju odgojni čimbenici. To su odgojni uvjeti u kojima dijete raste i koji ga pripremaju za život u društvu, stvarajući za njegovo ponašanje stalno novu i višu motivaciju” (Tomić, 2005:6). Specifičnosti koje pogode ličnost djeteta ozbiljnije, posebno u osjećajnoj, voljnoj, moralnoj i intelektualnoj oblasti često mogu dovesti do asocijalnih i antisocijalnih motivacija. Izvor negativnih motiva mogu biti i nedovoljan odgoj, komunikacija sa oštećenim pojedincima i drugi rušilački utjecaji. (Tomić, 2005; Tomić i Brkić, 2017; Tomić, 2021). Čimbenici koji djeluju na pojavu poremećaja u ponašanju djece i mladih su brojni. To su: obiteljski uvjeti življenja, škola i školsko okruženje, društvo vršnjaka, slobodno vrijeme, mediji, situacijski čimbenici, osobine ličnosti pojedinca, te umreženost više navedenih i drugih čimbenika.

Značaj obiteljskog odgoja za razvoj djece i čimbenici koji mogu uvjetovati nasilničko ponašanje djece i mladih

Obitelj je prvi i najvažniji čimbenik u odgoju i obrazovanju. Obiteljski (kućni, domaći) odgoj u užem smislu podrazumijeva pozitivne uticaje obitelji na razinu kulturnog i korektnog (društveno prihvatljivog) ponašanja člana obitelji, djeteta, adolescenta, odraslog. Zajednički cilj obitelji je osiguravanje uvjeta za normalan tjelesni, intelektualni, socijalni, i emocionalni razvoj djece i mladih.

„Porodica ima za cilj formiranje zdrave, stabilne, radne i dobro prilagođene ličnosti" (Pedagoška enciklopedija II, 1989: 221; prema: Brkić i Tomić, 2017). Obitelj predstavlja sponu između djece kao aktivnih članova društvene zajednice sa društveno-kulturnom sredinom. Njezina je osnovna uloga u prenošenju kulturnih dobara, znanstvenih spoznaja, moralnih shvaćanja, vrijednosnih stavova i kulture ophođenja na mlade ljude. Prema Vukasoviću (1998) za obiteljski odgoj „presudan je uredan način života, navikavanje na iskrenost, rad, red, poštenje, pravednost, ljubav i humane odnose, razvijanje osobnog dostojanstva, osjećaja dužnosti i odgovornosti, odgovornog odnosa prema braku i obitelji, smisla za etičke i estetske vrednote, njegovanje prijateljstva, skromnosti ali i povjerenja u vlastite snage, jačanje otpornosti prema teškoćama i spremnost za njihovo rješavanje. Zbog toga obiteljski odgoj treba biti dobro osmišljen, postavljen i organiziran, a sustavno i dosljedno sproveden. Iz tih razloga je obitelji neophodna stručna i permanentna pomoć stručnih službi škole, nadležnih organa socijalne skrbi, različitih udruga, zdravstvenih ustanova kako bi pomogli obitelji u odgoju djece.

Uspješnim odgojem za ljubav, brak, obiteljski život, željeno potomstvo i odgovorno roditeljstvo teže će izbjeći neželjene pojave i posljedice kao što su: konflikti, sukobi, svađe, neadekvatni odnosi prema osobama suprotnog spola, psihičke teškoće i oboljenja, prerano stupanje u spolne odnose, neželjene trudnoće, prerani brakovi, rastava braka, neodgovorno roditeljstvo, oštećenja u psihičkom razvitku, prostitucija, homoseksualnost, narkomanija, venerične bolesti i druge.

Za uspješno odgojno djelovanje obitelji važno je da su ispunjeni određeni preduvjeti:

- ✓ „skladni obiteljski odnosi koji osiguravaju stabilnost obitelji, ugodnu i privlačnu atmosferu za sve članove obitelji u čemu prednost imaju potpune obitelji u odnosu na nepotpune,
- ✓ adekvatan položaj djeteta u obitelji (osjećaj sigurnosti, zadovoljstva, stabilni emocionalni odnosi, radost, sreća),
- ✓ psihička, socijalna, moralna i ekonomska zrelost roditelja i određena razina pedagoške kulture,
- ✓ razborita ljubav / a ne „majmunska“) s dovoljno emocionalne topline, adekvatnim odstojanjem i pristupačnošću, pravim zahtjevima, bez pretjerane strogosti, surovosti, nepristupačnosti i sl.
- ✓ obiteljski odgoj ne smije se svesti na osiguranje materijalne ugodnosti i bezbrižnosti, ne smije se zahvaljujući standardu, svesti na „kupovinu“ ljubavi dječije i tako odgoj dječiji učiniti hladnim. (Brkić i Tomić, 2017).

Iz visokostandardnih obitelji najčešće i dolaze djeca nezadovoljna i „prazna“ jer im stvari i materijalna dobra nisu mogla nadoknaditi obiteljsku toplinu, brigu i ljubav“ (Čatić i Ramić, 1998: 205-206). Pravilan i čestit odgoj vlastitog djeteta je za roditelje najveća sreća, uspjeh i radost, ponos, pa mu svi čestiti i emocionalno stabilni, te mentalno zdravi roditelji teže. U obiteljskom odgoju neophodno je stvoriti uvjete i poticaje da se svi potencijali djeteta razviju do maksimuma, da se dijete formira u emocionalno stabilnu, mentalno zdravu i socijaliziranu ličnost. Da bi u tome uspjeli roditelji/staratelji i ostali članovi obitelji najčešće primjenjuju mehanizme: podršku (potvrđivanje), empatiju (saživljavanje) i identifikaciju (poistovjećivanje).

Prema Mandiću (1988), Brkić i Tomić (2017), dijete u obitelji doživljava prve socijalne kontakte, ostvaruje prve ljudske odnose, doživljava njihovu psihološku vrijednost, stječe predstave o svijetu, o međuljudskim odnosima i sagledava svoj položaj u društvu. U obitelji stječe prva znanja, uči vještine i navike, razvija sposobnosti, razvija i stabilizira emocionalni život, temelje strukture ličnosti, postavljaju se temelji pogleda na svijet, idejnoj orijentaciji, osnovnim životnim uvjerenjima i pogledima, stječu se temeljne karakterne osobine, temelji moralne, radne i estetske kulture, postavlja se temelj fizičkom i mentalnom zdravlju ličnosti, uče se modeli društvenog ponašanja i djelovanja u društvu. Značaj obiteljskog odgoja ogleda se u tome što "obitelj udara temelje cjelokupnoj ličnosti djeteta, što ostvarivanjem fizičkog, intelektualnog, moralnog, estetskog i radnog odgoja porodica daje ono što je bitno i od čega kasnije škola i ostale društvene institucije polaze i na čemu grade odgojni uticaj na djecu" (Dervišbegović, 1997: 108). Naučna istraživanja su dokazala da je presudan značaj ranog učenja i što ranijeg starta u stjecanju iskustva za intenziviranje razvoja svih potencijala i formiranje cjelokupne ličnosti djeteta.

Obiteljskom odgoju pripada socijalizacija dječje, u početku, još posve biološke prirode. „Porodični život i porodični odgoj u dječjem razvoju predstavljaju prvi i najvažniji stupanj odgoja buduće društveno-kulturne ličnosti. Ne samo porod i njega djeteta, nego još više socijalno-moralni odgoj i

uvođenje djeteta u kulturni život društva, najvažniji su zadaci svake porodice, koji su toliko značajni da se može govoriti o dječjem drugom, društvenom rođenju. Dosadašnja odgojna iskustva pokazala su čak da se njih zapravo ni ne može potpuno nadoknaditi ni s jednim drugim oblikom odgoja niti s bilo kojom odgojnom ustanovom“ (Bergant, Kukovec, 1968: 21). Roditelje i njihovu djecu povezuje ljubav kao najjači odgojni čimbenik.

Najvažnije je da roditelji private odgovorno i nesebično sve svoje funkcije i da ih obavljaju savjesno. To mogu samo ako su i sami pozitivno odgojeni i ako su dobri ljudi s plemenitim ljudskim kvalitetima kao što su: poštenje, iskrenost, ljubaznost, čestitost, privlačna vedrina, optimizam, strpljivost, radinost, dosljednost, pravednost, ako se ponašaju pozitivno, ukoliko su tjelesno i duhovno zdravi i pokazuju interes, brigu i ljubav za djecu. U literature se navode rezultati istraživanja o utjecaju negativnog obiteljskog okruženja na pojavu poremećaja u ponašanju djece i mladih. Pored pozitivnih, obitelj vrlo često može biti izvor i negativnih utjecaja u formiranju djece i mladih. To su one obitelji koje nisu u stanju uspješno obavljati svoje funkcije, posebno odgojnu i socijalizatorsku. (Tomić i suradnici, 2008). U objašnjenju delinkventnog ponašanja mladih u literature se posebno naglašavaju sljedeći čimbenik u obitelji koji mogu imati veze: socijalni i ekonomski status obitelji, sastav i struktura obitelji, međuljudski odnosi u obitelji, i asocijalne pojave u obitelji ” (Tomić i suradnici, 2008: 22). Kako bi pomogli obitelji u prevenciji i sprečavanju nasilničkog ponašanja kod djece i mladih, potrebno je ispitati i otkriti sve čimbenike, odnosno uzročne čimbenike koji do njega mogu dovesti i kako naglašava Muratbegović (1997) najvažnije je otkrivati uzroke i na njih djelovati. Jer ni jedno dijete nije krivo ako manifestira asocijalno ponašanje.

Metodologija rada

Cilj rada je istražiti stavove studenata o ulozi obitelji u razvoju nasilničkog ponašanja kod djece. Iz navedenog cilja proizlaze zadatci istraživanja:

- ✓ Ispitati jesu li se studenti susretali s djecom koja manifestiraju naasilničko ponašanje i koliko često?
- ✓ Ustanoviti kakva je percepcija nasilničkog ponašanja ispitanika i kakav je njihov stav o nasilničkom ponašanju?
- ✓ Saznati od ispitanika koje vrste nasilničkog ponašanja su upoznali kod djece ili su im svjedočili?
- ✓ Ispitati koji odgojni čimbenici najčešće doprinose pojavi nasilničkog ponašanja kod djece?
- ✓ Ustanoviti koji su čimbenici u obitelji najjači u manifestaciji nasilničkog ponašanja kod djece?
- ✓ Ustanoviti koliko ispitanici smatraju svađu važnom u nastanku nasilničkog ponašanja kod djece i mladih.
- ✓ Ispitati stav ispitanika o edukaciji roditelja za prevenciju i otklanjanje nasilničkog ponašanja djece i mladih?
- ✓ Ispitati mišljenje ispitanika o značaju obiteljske podrške djeci u sprečavanju nasilničkog ponašanja
- ✓ Ustanoviti koje vještine roditelja ispitanici smatraju najvažnijima u sprečavanju nasilnog ponašanja
- ✓ Ispitati kako ispitanici vide zdravu obiteljsku sredinu za prevenciju nasilničkog ponašanja i pravilan dječiji razvoj?
- ✓ Ustanoviti koje mjere treba poduzeti društvena zajednica kako bi pomogla roditeljima u prevenciji nasilničkog ponašanja među djecom i mladima?

Uzorak i metode istraživanja

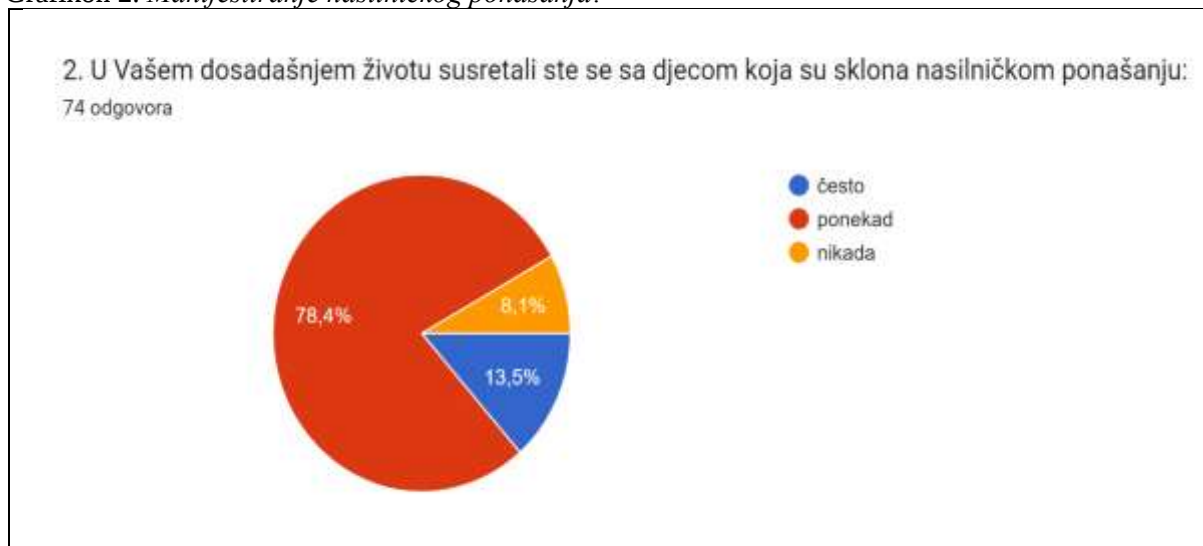
Uzorak istraživanja činilo je 74 studenta Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i Razredne nastave sa Sveučilišta u Slavonskom Brodu. Od metoda u radu koristili smo metodu teorijske analize i survey istraživačku metodu. Upitnik na kojeg su ispitanici odgovarali u formi petostupanjske skale osobno smo napravili za potrebe ovog istraživanja. Za sve podatke izračunate su mjere osnovne deskriptivne statistike (frekvencije, postotci, srednja vrijednost, standardna devijacija), a za testiranje

značajnosti razlika među aritmetičkim sredinama primijenjen je X^2 test. Rezultati su predstavljeni tabelarno i grafički.

Rezultati istraživanja

Među ispitanicima bilo je 74 studenta, od toga 39, 2% studenata prve godine studija; 36,5% studenata druge godine studija i 24,2% ispitanika, studenata treće godine studija. *Prvi zadatak* istraživanja bio je ispitati jesu li se studenti susretali s djecom koja manifestiraju nasilničko ponašanje. Odgovori su predstavljeni na grafikonu br.2.

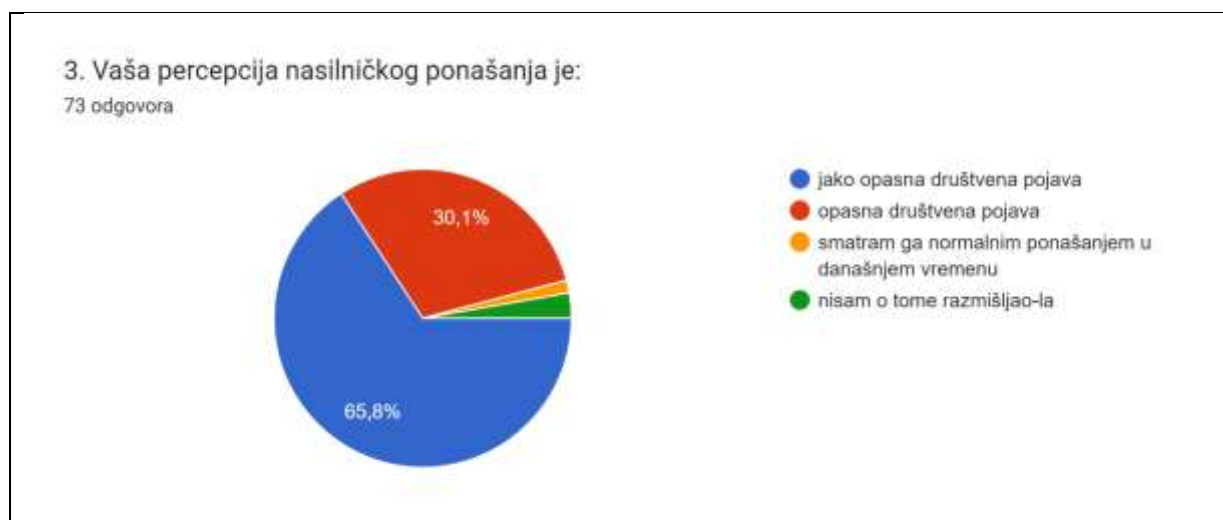
Grafikon 2. Manifestiranje nasilničkog ponašanja?



Uvidom u rezultate predstavljene na grafikonu 2, vidljivo je da se najveći broj ispitanika, odnosno 78,4% ponekad susretalo s djecom koja su sklona nasilničkom ponašanju, često se susretalo 13,5% ispitanika, a nikada s ovom djecom nije imalo susret 8,1% ispitanika. Ovo je i opravdano, jer studenti još uvijek nisu radno angažirani, te nisu bili u mogućnosti češće zapažati ove manifestacije u djece.

Slijedeći, *drugi zadatak* bio je ustanoviti kakvu percepciju nasilničkog ponašanja imaju naši ispitanici, odnosno kakav je stav ispitanika o nasilničkom ponašanju. Odgovori su predstavljeni na:

Grafikon br. 3. Percepcija nasilničkog ponašanja



Iz odgovora o percepciji nasilničkog ponašanja ispitanici su se izjasnili da je jako opasna društvena pojava – 65,8% ispitanika; da je opasna društvena pojava smatra 30,1% ispitanika, da nije razmišljao/la o tome izjasnilo se 2,7% ispitanika i 1,3% ispitanika smatra ga normalnim ponašanjem u današnjem vremenu. Na osnovu rezultata može se zaključiti i da ga smatraju jako opasnom društvenom pojavom, što znači da su ispitanici svjesni opasnosti nasilničkog ponašanja i da će se adekvatno pripremiti za odgajanje djece i mladih i prevenciju nasilničkog ponašanja tokom svoga obrazovanja.

Treći zadatak bio je saznati od ispitanika neke od načina nasilničkog ponašanja djece kojima su svjedočili i zabrinuli su ih. O ovom pitanju izjasnilo se 58 ispitanika ili 78,78%. Ostali ispitanici se nisu izjasnili po ovom pitanju. Najčešće su to sljedeća ponašanja:

- ✓ Fizičko i verbalno nasilje i emocionalno nasilje,
- ✓ Vrijeđanje, isključivanje, prijetnje,
- ✓ Tučnjava na igralistu,
- ✓ Udaranje vršnjaka ispred škole, bacanje stvari,
- ✓ Burno reagiranje, grizenje ili udaranje vršnjaka ili starijih osoba,
- ✓ Agresivno ponašanje i prijetnje,
- ✓ Psihičko zlostavljanje vršnjaka uživo ili na društvenim mrežama (ponižavajući komentari i objave),
- ✓ Ružne riječi, tuča, vrijeđanje,
- ✓ Guranje, vrijeđanje i sl.

Četvrti zadatak našeg ispitivanja bio je ustanoviti koji odgojni čimbenici najčešće doprinose pojavi nasilničkog ponašanja kod djece, prema procjenama naših ispitanika. Odgovore smo predstavili u niže navedenoj Tablici br. 1.

Tablica 1. *Koji odgojni čimbenici najčešće doprinose pojavi nasilničkog ponašanja?*

Odg.čimb.	1	2	3	4	5	Ukupno	Aritmetička sredina	Hi-kvadrat
Obitelj	29/39,7%	19/26%	12/16,4%	9/12,3	4/5,5	74/100%	2,15	25,39
Škola	19/25,67	25/33,78	17/22,97	7/12,16	5/6,76	74/100%	2,34	19,99
Vršnjaci	30/40,54	24/32,43	7/12,16	7/12,16	6/8,11	74/100	2,19	36,38
Mediji	34/45,95	18/24,32	11/14,86	3/4,05	8/10,8	74/100	2,9	30,89
Slob.vrij.	14/18,92	17/22,97	24/32,43	17/22,97	2/2,70	74/100	2,68	18,34
Sit. čimb.	13/17,57	25/33,78	21/28,38	11/14,86	4/5,5	74/100	2,57	19,62
Osobine ličn.	24/18,92	26/35,14	22/29,73	8/10,8	4/5,5	74/100	2,62	24,13
Više čimb.zajedno	36/48,65	15/20,27	8/10,8	7/12,16	8/10,8	74/100	2,14	42,57

Uvidom u rezultate predstavljene u Tablici br. 1, primjećujemo da su ispitanici stava da svi navedeni čimbenici imaju udjela u nastanku nasilničkog ponašanja kod djece. Aritmetičke sredine su najviše na varijabli mediji- x- 2,9; zatim na varijabli slobodno vrijeme, x-2,68; na varijabli osobine ličnosti- x-2,62; dok su najniže aritmetičke sredine na varijabli više čimbenika zajedno -x-2,14; na varijabli obitelj -x-2,15; te na varijabli vršnjaci-x-2,19. Većina ispitanika se u potpunosti slaže s ponuđenim tvrdnjama ili se slaže. Tako na varijabli obitelj, skoro polovina ispitanika se izjasnila da se u potpunosti

slaže ili se slaže s ponuđenim odgovorom, ovako se izjasnilo 65,7% ispitanika, dok se svega 5,5% ispitanika izjasnilo da se ne slaže s ponuđenom tvrdnjom.

Izračunate vrijednosti χ^2 testa (Hi kvadrat). χ^2 iznosi za varijablu “obitelj” 25,39. Granična vrijednost Hi kvadrata, očitana na 4. stupnju slobode ($df=4$) na razini značajnosti $p=0,05$ iznosi 9,488, pa možemo zaključiti da su odgovori ispitanika statistički značajni. Većina ispitanika se slaže s tvrdnjom da obitelj doprinosi pojavi nasilničkog ponašanja djece. Izračunate vrijednosti χ^2 testa (Hi kvadrat). χ^2 iznosi za varijablu “škola” 19,99. Granična vrijednost Hi kvadrata, očitana na 4. stupnju slobode ($df=4$) na razini značajnosti $p=0,05$ iznosi 9,488, pa možemo zaključiti da su odgovori ispitanika statistički značajni. Većina ispitanika se slaže s tvrdnjom da škola i školsko okruženje doprinosi pojavi nasilničkog ponašanja djece. Izračunate vrijednosti χ^2 testa (Hi kvadrat) χ^2 iznosi za varijablu vršnjaci 36,38. Granična vrijednost Hi kvadrata, očitana na 4. stupnju slobode ($df=4$) na razini značajnosti $p=0,05$ iznosi 9,488, pa možemo zaključiti da su odgovori ispitanika statistički značajni. Većina ispitanika se slaže s tvrdnjom da vršnjaci doprinose pojavi nasilničkog ponašanja djece. Izračunate vrijednosti χ^2 testa (Hi kvadrat) χ^2 iznosi za varijablu slobodno vrijeme 18,34; za varijablu situacijski čimbenici 19,62; za varijablu osobine ličnosti 24,13 i za varijablu da više navedenih čimbenika doprinosi pojavi nasilničkog ponašanja. Granična vrijednost Hi kvadrata, očitana na 4. stupnju slobode ($df=4$) na razini značajnosti $p=0,05$ iznosi 9,488, pa možemo zaključiti da su odgovori ispitanika statistički značajni na svim varijablama. Većina ispitanika se slaže s tvrdnjom da slobodno vrijeme, situacijski čimbenici, osobine ličnosti i više navedenih čimbenika zajedno, doprinose pojavi nasilničkog ponašanja djece.

Peti zadatak istraživanja bio je ustanoviti koji čimbenici obiteljskog života najviše doprinose manifestiranju nasilničkog ponašanja kod djece i mladih. Odgovarali su: a) u potpunosti se slažem -1; b) slažem se -2; c) i slažem se i ne slažem -3; d) ne slažem se -4; e) uopće se ne slažem -5. Odgovore smo predstavili u niže navedenoj Tablici br.2.

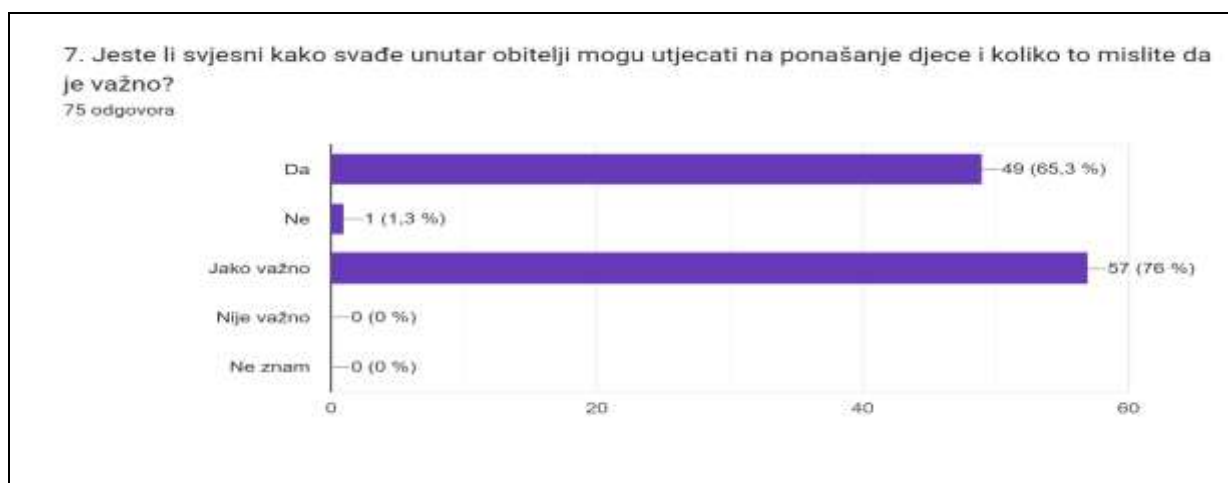
Tablica br.2 *Koji čimbenici obiteljskog života najviše doprinose manifestiranju nasilničkog ponašanja?*

a)	1	2	3	4	5	Ukupno	Aritmetička sredina	Hi-kvadrat
	33/44,60	22/29,73	8/10,81	4/5,40	7/9,46	74/100	2,05	46,9
b)	36/48,65%	19/25,68	5/6,76	6/8,10	8/10,81	74/100	2,07	42,99
c)	23/31,08	16/21,62	20/27,02	8/10,81	7/9,46	74/100	2,46	13,69
d)	38/51,35	16/21,62	6/8,10	7/9,46	7/9,46	74/100	2,04	45,52
e)	33/44,60	16/21,62	7/9,46	6 8,10	7/9,46	74/100	1,96	35,03
f)	15/20,27	24/32,43	19/25,68	11/ 14,86	5/6,76	74/100	2,55	14,38
g)	17/22,97	29/39,19	18/24,32	5/6,76	5/6,76	74/100	2,35	27,62
H	38/51,35	14/18,91	8/10,81	4/5,40	10/13,51	74/100	2,11	48,93
i)	45/60,81	13/17,57	3/4,05	3/4,05	10/13,51	74/100	1,92	81,24
k	43/58,11	13/17,57	4/5,40	3/4,05	11/14,86	74/100	2,00	72,02

Uvidom u rezultate predstavljene u Tablici 2, možemo uočiti da su najviše aritmetičke sredine na varijablama f) loše socioekonomske prilike - 2,55; te na varijabli c) preteški i nerealni zahtjevi od djece- 2,46; varijabli g) izoliranost obitelji iz društvene zajednice -X-2,35. Najniže su na varijablama: i) pozitivan stav obitelji prema nasilničkom ponašanju - x-1,92; I na varijabli e) loša socioemocionalna klima - X-1,96. Itd. Većina ispitanika se izjasnila da različiti čimbenici u obitelji doprinose manifestiranju nasilničkog ponašanja djece i mladih. Izračunate vrijednosti χ^2 testa (Hi kvadrat) χ^2

iznose: za varijablu a) 46,9; za varijablu b) 42,99; za varijablu c) 13,69; za varijablu d) 45,52; za varijablu e) 35,03; za varijablu f) 14,38; za varijablu g) 27,62; za varijablu h) 48,93; za varijablu i) 81,24 i za varijablu k) vrijednost χ^2 testa (Hi kvadrat) χ^2 iznosi 72,02. Granična vrijednost Hi kvadrata, očitana na 4.stupnju slobode ($df=4$) na razini značajnosti $p=0,05$ iznosi 9,488, pa možemo zaključiti da su odgovori ispitanika statistički značajni na svim varijablama. Većina ispitanika se slaže s ponuđenim tvrdnjama, pa možemo zaključiti da su u odgovori ispitanika statistički značajni, a ne slučajni. Većina ispitanika smatra ponuđene čimbenike značajnim za manifestiranje nasilničkog ponašanja djece i mladih. Do sličnih rezultata došla je Tomić u svome istraživanju (2005) godine. Sljedeći zadatak bio je ustanoviti smatraju li ispitanici da svađe mogu utjecati na dječije ponašanje i koliko je to važno. Rezultati su predstavljeni na grafikonu 3 koji slijedi:

Grafikon 4. Utjecaj i važnost svađa unutar obitelji



Uvidom u rezultate predstavljene na grafikonu br. 4, može se uočiti da većina ispitanika (65,3%) smatra svađu važnim čimbenikom za manifestiranje nasilničkog ponašanja, a (76%) se izjasnilo da je to jako važno. Zato smatramo da je veoma važno educirati djecu i mlade što su konflikti i kako ih racionalno rješavati tijekom svoga odrastanja.

Sedmi zadatak bio je ispitati stav ispitanika o edukaciji roditelja za smanjenje nasilničkog ponašanja kod djece i mladih. Rezultati su predstavljeni na grafikonu 5.

Grafikon 5. Važnost edukacije roditelja u smanjenju nasilničkog ponašanja



Prema ovoj tvrdnji, 89,2% ispitanika se izjasnilo da je edukacija roditelja važna u smanjenju nasilničkog ponašanja kod djece i mladih, a kao razloge za edukaciju navode: da roditelji prenesu znanje na djecu, da budu onakvi kakvi žele da im budu djeca, roditelji su uzor djeci, a djeca su ogledalo svojih roditelja, zbog nesvjesnosti nekih roditelja za važnost pravilnog odnosa prema djeci.

Osmi zadatak bio je ispitati mišljenje ispitanika o značaju obiteljske podrške djeci u sprječavanju nasilničkog ponašanja kod djece. S ovom tvrdnjom se u potpunosti slaže ili slaže 98,65% ispitanika, dok se 1.35% ispitanika izjasnilo da se ne slaže sa ponuđenom tvrdnjom. Ispitanici predlažu sljedeće promjene u roditeljskom ponašanju i smatraju ih ključnima za prevenciju nasilja među djecom:

- ✓ Razgovor s djetetom oko teme nasilja, te rana prevencija takvog ponašanja ukoliko se uoči.
- ✓ Razumijevanje, poštovanje i pozitivna klima.
- ✓ Više provoditi kvalitetno vrijeme s djetetom!!!
- ✓ Edukacija roditelja, razvijanje komunikacije između roditelja i djece.
- ✓ Razgovor, pozitivno okruženje, uvažavanje osjećaja i pokazivanje istih..
- ✓ Prijateljski odnos roditelja-djeteta, otvorenost, iskrenost, povjerenje
- ✓ Aktivni, a ne pasivni odgoj.
- ✓ Reagirati bez nasilja na dječje postupke, međusobno nasilje među braćom i sestrama zaustaviti i potaknuti na drugačije načine rješavanja sukoba i problema, razgovor.
- ✓ Prilagodba reakciju situaciji. Dijete koje nema definirane granice u vidu nasilja i njegovih posljedica, ne razumije i ne zna da to što čini je krivo.
- ✓ Otvorenost, komunikacija, asertivnost, potrebna edukacija i poznavanje djetetovih razvojnih faza.
- ✓ Više pažnje posvećene djeci, manje kupovanja skupocjenih stvari, razgovor o tome koliko je nasilno ponašanje loše i što se smatra nasilnim ponašanjem.
- ✓ Više razgovora i kontrole roditelja prema djeci. Roditelji prvo moraju biti podučeni kako bi mogli prenjeti na dijete.
- ✓ Ukazati djeci na njihovo neprikladno ponašanje, više razgovora s djecom, učenje empatije i ukazivanje na različitosti među ljudima oko njih, biti sigurno utočište djeci.

Ispitanici su se izjasnili svi, (100%) da je važno da roditelji budu svjesni utjecaja svojih postupaka na dječije ponašanje. O ovome bi trebali voditi računa vrtići i škole, ali i socijalne i zdravstvene ustanove. Naš *deveti zadatak* je bio ustanoviti koje vještine roditelja ispitanici smatraju najvažnijima u sprečavanju nasilnog ponašanja među djecom. Većina ispitanika odgovorila je da je vrlo važna vještina *razgovor*, njih 25 ili 33,78%, dok njih 37 ili 50% smatra da je to *komunikacija*, što nad dovodi dok zaključka kako su ispitanici svjesni koliko je važna komunikacija s djecom putem razgovora. Njih 39 ili 52,7% je odgovorilo da je to empatija, dok je njih 24 ili 32,43% odgovorilo da je to *strpljenje ili razumijevanje*. Većina ispitanika, njih 45 ili 60,81% navela je vještinu *slušanja* kao najvažniju vještinu, dok su ostali naveli smirenost (31 ili 41,89%), odgovornost (15 ili 20,27%), iskrenost (12 ili 16,22%). Dakle, otvorenost, komunikativnost, asertivnost, spremnost na rješavanje problema i djelovanje, važnost samosvijesti i samorefleksije da si priznamo gdje smo mi pogriješili i ako smo u potrebi da tražimo dalje stručnu pomoć. Na nasilje NIKADA ne odgovarati nasiljem nego ljubavlju i razumijevanjem.

Deseti zadatak bio je ustanoviti kako ispitanici vide zdravu obiteljsku sredinu za prevenciju nasilničkog ponašanja i pravilan dječiji razvoj i što ono uključuje, bio je naš deseti zadatak. O ovome pitanju izjasnilo se ukupno 58 (78,38%) ispitanika. Ostali ispitanici nisu se izjasnili o ovome pitanju. Navest ćemo nekoliko odgovora naših ispitanika:

- ✓ Kada dijete može otvoreno razgovarati sa svojim roditeljima o osjećajima i slično. Roditelji koji dovoljno posvećuju vremena svomu djetetu te ga ne odbacuju kad dijete traži određenu vrstu pažnje.
- ✓ Uključuje kvalitetno provedeno vrijeme, uvijek razgovor sa djetetom i da ti se dijete uvijek može i hoće povjeriti
- ✓ Obitelj koja zdravo komunicira, puna topline i razumijevanja, ali u njoj postoje određena pravila koja svi poštuju.
- ✓ Okruženje u kojem se dijete osjeća sigurno i ima sve što mu je potrebno, mjesto puno ljubavi, topline, podrške, razumijevanja, poštovanja, suosjećanja, razgovora, smijeha i igre.

- ✓ Zdravo obiteljsko okruženje uključuje roditelje koji su partneri u odgoju, nesuglasice rješavaju kada dijete nije prisutno, zatim obitelj puna ljubavi i topline, emocionalne podrške i tolerancije.
- ✓ Uključuje normalno ponašanje oca i majke prema svojoj djeci s određenim autoriteta, jasnim naglaskom na ono što je dobro i što ne. Puno ljubavi i razumijevanja te uređivanje zdravih životnih navika.
- ✓ Okruženje u kojem svi imaju pravo na mišljenje i pravo izraziti svoje osjećaje i potrebe. Okruženje u kojem roditelji razgovaraju sa svojom djecom i provode vrijeme s njima u igri ili nekim drugim aktivnostima. Okruženje u kojem su uključeni uz roditelji, djedovi i bake, tetke i stričevi/ujaci.
- ✓ Za mene je zdravo obiteljsko okruženje ono u kojemu se živi vjera. Vjera usađuje brojne vrijednosti i u potpunosti mijenja čovjekov pogled na sebe, druge i život.
- ✓ Zdravo obiteljsko okruženje smatram okruženje koje iz djeteta izvlačim maksimalne pozitivne kvalitete, koje ga potiče i pomaže mu u razvijanju kompetencija. Razumijevanje, povjerenje i zdrava komunikacija smatram ključnim za zdravo obiteljsko okruženje.
- ✓ Okruženje u kojem se dijete osjeća sigurno, sretno i u kojem ima priliku učiti i razviti se u kvalitetnu odraslu osobu. Dakle, zdrav odnos između roditelja bez svađa pred djetetom, što manje vulgarnih riječi, čiste i uredne prostorije u kojima se boravi, zdrave obroke svakog dana, ljubav i pažnja prema djetetu.
- ✓ Zdravo obiteljsko okruženje je skladna obitelj, puna ljubavi, paznje, razumijevanja, gdje djeca imaju postovanja prema odraslima a i isto tako i odrasli prema djeci.
- ✓ Roditelji koji razgovaraju s djecom o svemu te im objašnjavaju na lijep način što djeca smiju raditi, a što ne.

Iz navedenih odgovora se može zaključiti da ispitanici (studenti predškolskog odgoja i razredne nastave) znaju koje kvalitete određuju zdravu obiteljsku sredinu neophodnu za pravilan odgoj i razvoj djeteta, te prevenciju nasilničkog ponašanja.

Posljednji, *jedanaesti zadatak* se odnosio na mjere koje treba poduzeti društvo kako bi se podržale obitelji u prevenciji nasilnog ponašanja među djecom. O ovome pitanju izjasnilo se 51 (68,92%) ispitanika.

Rezultate smo predstavili u Tabeli 4.

Tabela 4. *Koraci na razini društva kako bi se podržale obitelji u prevenciji nasilničkog ponašanja*

Mjere društva		frekvencija	Postotak
		f	%
Edukacija	51	68,92	
Radionice s rod.	25	33,78	
Predavanja	27	36,49	
Savjetovanja	15	20,27	
Grupne akcije	14	18,92	
Povećati svjesn.	25	33,78	

Iz odgovora se vidi da je većina ispitanika svjesna opasnosti nasilničkog ponašanja i da su mjere koje predlažu da poduzme društvo, potrebne i nužne kako bi se prevenirala ova sociopatološka manifestacija među djecom i mladima. Uvijek je bolje spriječiti, nego liječiti. Navest ćemo neka studioznija razmišljanja studenata o navedenim mjerama:

- ✓ Trebali bi svi prestati prvenstveno s onim rečenicama nije to moja stvar neću se petljati a onda se idemo petljati u nekakve nebitne stvari, a ove koje su ovako važne i bitne na njih se oglušujemo.
- ✓ Organizacije raznih događaja koje bi unaprijedili povezanost ljudi, promovirajući vrijednosti življenja, obitelji, suradnje i druženja.
- ✓ Smanjiti utjecaj medija i smanjiti utjecaj samog društva jer dosta obitelji zbog nekog srama ili straha od etiketiranja ne želi pričati o problemu.

- ✓ Educirati ljude o važnosti podrške obiteljima i prevenciji nasilja među djecom. Također, trebali bismo osigurati pristupačne resurse i usluge za obitelji u potrebi.
- ✓ Trebaju se provesti učinkoviti programi i strategije prevencije vršnjačkog nasilja kao što su obučavanje roditelja kako bi prepoznali nasilna ponašanja, radionice za djecu koje prikazuju kratke videosnimke sa situacijama vršnjačkog nasilja, stvaranje pozitivne klime u odgojno-obrazovnim ustanovama od strane profesora i ostalih radnika kako se kod djece ne bi razvila nasilna ponašanja.
- ✓ Prvo se treba prestati upirati prstom u roditelje i da svaki od oblika ponašanja dolazi od kuće. Nije istina, ne kažem da nema iznimki. Ako je nečija ličnost takva, jedan roditelj se može izokrenuti na glavu, ali tu promijene NEMA. Ne dolazi sve od kuće. Jednostavno se treba odmaknuti korak unaprijed i prihvatiti činjenicu da se danas rađaju drugačija djeca pa tko kakvu sreću uhvati.
- ✓ Verbalno maltretiranje također se smatra nasiljem. Putem radionica u školama osvijestiti roditelje, ali i ravnatelje škola koji s ciljem zadržavanja na radnom mjestu se kunu u nultu toleranciju u 'njihovim' školama, a zapravo ne znaju što se sve događa u školskim klupama i učionicama ili ne žele priznati problem, jer svaki slučaj fizičkog ili verbalnog nasilja shvaćaju kao osobni poraz.
- ✓ Osvještavanje cjelokupnog društva, poticanje na razgovor i razumijevanje, usmjeravanje ljutnje na izvor problema kako bi se konstruktivno riješili problemi. Radionice, edukacije i sl.

RASPRAVA

Rezultati istraživanja ukazuju da su se ispitanici tokom svoga studiranja susretali s djecom sklonom nasilničkom ponašanju i da ovo ponašanje smatraju jako ozbiljnom i opasnom društvenom pojavom. Zanimljivo je da većina ispitanika smatra nasilničko ponašanje jako ozbiljnom društvenom pojavom što se vidi iz odgovora o percepciji nasilničkog ponašanja gdje su se izjasnili da je jako opasna društvena pojava – 65,8% ispitanika; da je opasna društvena pojava smatra 30,1% ispitanika, dok izuzetno mali postotak ispitanika (4,1%) smatra da nije opasna društvena pojava.

Većina ispitanika svjedočila je nekom od načina nasilničkog ponašanja djece i zabrinuli su ih. O ovom pitanju izjasnilo se 58 ispitanika ili: 78,78%. Ostali ispitanici se nisu izjasnili po ovom pitanju. Najčešće su to: verbalno, fizičko, emocionalno, seksualno nasilje, socijalno, ekonomsko i drugi oblici nasilja među djecom i mladima. O odgojnim čimbenicima koji najčešće doprinose pojavi nasilničkog ponašanja kod djece, ispitanici su na prvo mjesto stavili slobodno vrijeme, situacijske čimbenike i osobine ličnosti djeteta, na što ukazuju srednje vrijednosti odgovora. Na zadnje mjesto su stavili više ovih čimbenika zajedno, obitelj i vršnjake. Izračunate vrijednosti χ^2 testa (Hi kvadrat) χ^2 su iznad očitanih vrijednosti na 4. stupnju slobode ($df=4$) na razini značajnosti $p=0,05$ koji iznosi 9,488, pa se može zaključiti da su odgovori ispitanika statistički značajni. Među čimbenicima obiteljskog života najviše doprinose manifestiranju nasilničkog ponašanja kod djece i mladih ispitanici su se izjasnili da su to: loše socioekonomske prilike, preteški i nerealni zahtjevi od djece i izoliranost obitelji iz društvene zajednice. Na zadnjem mjestu su: pozitivan stav obitelji prema nasilničkom ponašanju; loša socioemocionalna klima, itd. Većina se izjasnila da različiti čimbenici u obitelji doprinose manifestiranju nasilničkog ponašanja djece i mladih.

Izračunate vrijednosti χ^2 testa (Hi kvadrat) χ^2 na svim varijablama su iznad graničnih vrijednosti i na 4. stupnju slobode ($df=4$) na razini značajnosti $p=0,05$, gdje iznosi 9,488, pa možemo zaključiti da su odgovori ispitanika statistički značajni na svim varijablama. Većina ispitanika se u potpunosti slaže ili slaže s ponuđenim tvrdanjama, pa možemo zaključiti da su odgovori ispitanika statistički značajni, a ne slučajni. Većina ispitanika smatra ponuđene čimbenike značajnim za manifestiranje nasilničkog ponašanja djece i mladih. Do sličnih rezultata došla je Tomić u svome istraživanju (2005) godine. Ispitanici su stava da svađe mogu utjecati na dječije ponašanje i da je to važno. To nas upućuje na potrebu edukacije djece i roditelja na kvalitetno i konstruktivan konflikt te njegovo racionalno rješavanje. Većina ispitanika smatra da je važna edukacija roditelja u smanjenju nasilničkog ponašanja. Edukacija bi doprinijela da roditelji steknu kompetencije i razvijaju ih kod svoje djece, da se ponašaju onako, kakva žele da im budu djeca i da budu djeci uvijek pozitivan uzor.

Većina se ispitanika, 98,65% slaže, da je važna podrška djeci u sprječavanju nasilničkog ponašanja kod njih. Ispitanici su predložili niz mjera koje treba poduzeti obitelj, a one se uglavnom odnose na: razgovor, pozitivnu socioemocionalnu klimu, razumijevanje, povjerenje, uvažavanje dječijih potreba i osjećaja, pružanje djeci bezuvjetne ljubavi, edukacija roditelja, posvetiti djeci više vremena, više pažnje posvećene djeci, manje kupovanja skupocjenih stvari, razgovor o tome koliko je nasilno ponašanje loše i što se smatra nasilnim ponašanjem. Svi ispitanici (100%) su stava da je važno da roditelji budu svjesni utjecaja svojih postupaka na dječije ponašanje o čemu bi trebali voditi računa vrtići i škole, ali i socijalne i zdravstvene ustanove.

Ispitanici su naveli brojne vještine roditelja koje je neophodno razviti edukacijom koje smatraju najvažnijima u sprječavanju nasilnog ponašanja među djecom. To su razgovor, komunikacija, empatija, slušanje, strpljenje, razumijevanje, smirenost, odgovornost, iskrenost, otvorenost, međusobno razumijevanje, tolerancija, međusobna komunikacija i sposobnost rješavanja problema bez nasilja, stabilnost u glavi, autoritet nad djetetom, ljubav, dovoljno pažnje, komunikacija i stvaranje kompromisa. Shvaćaju što podrazumijeva zdravo obiteljsko okruženje koje će doprinijeti pravilnom razvoju i odgoju djece i mladih i prevenciji nasilničkog ponašanja, što je jako važno za njihov budući rad i život. Kad su u pitanju mjere koje treba poduzeti društvo kako bi se podržale obitelji u prevenciji nasilnog ponašanja među djecom ispitanici su predložili da u to: edukacije, radionice, predavanja, savjetovanja, grupne akcije roditelja i djece, sve s ciljem povećanja svjesnosti nasilničkog ponašanja kod djece, Organizacije raznih događaja koje bi unaprijedili povezanost ljudi, promovirajući vrijednosti življenja, obitelji, suradnje i druženja, organizacije raznih događaja koje bi unaprijedili povezanost ljudi, promovirajući vrijednosti življenja, obitelji, suradnje i druženja, smanjiti utjecaj medija i samog društva, i sl. Shvaćaju što podrazumijeva zdravo obiteljsko okruženje koje će doprinijeti pravilnom razvoju i odgoju djece i prevenciji njihovog nasilničkog ponašanja, što je jako važno za njihov budući rad i život.

ZAKLJUČAK

Zaključak istraživanja jasno ukazuje na percepciju većine ispitanika o nasilju među djecom kao ozbiljnom i opasnom društvenom problemu. Identificirani su različiti oblici nasilničkog ponašanja, uz istaknute čimbenike koji doprinose takvom ponašanju, uključujući slobodno vrijeme, situacijske čimbenike, osobine ličnosti djeteta te loše socioekonomske prilike. Naglašena je važnost edukacije roditelja i podrške djeci u sprječavanju nasilja, uz prepoznavanje potrebe za razvojem ključnih vještina roditelja poput komunikacije, empatije i rješavanja problema bez nasilja. Predložene su i društvene mjere koje bi trebalo poduzeti radi podrške obiteljima u prevenciji nasilja među djecom, uključujući razne oblike edukacija i događanja koja promoviraju pozitivne vrijednosti obitelji i suradnje. Zaključno, istraživanje ističe potrebu za svjesnošću o ozbiljnosti problema nasilničkog ponašanja te naglašava važnost sustavnog pristupa edukaciji, podršci obiteljima i društvenim intervencijama kako bi se stvorilo sigurnije i zdravije okruženje za djecu i mlade.

Literatura:

- Bergant, M. i Sonja Kukovac, S. (1968). Porodica i odgoj. U: *Pedagogija II*. Redaktori (LJ. Krneta, N., Potkonjak, V., Schmit I P. Šimleša). Zagreb: Matica Hrvatska.
- Bouillet, D., Uzelac, S., (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brkić, M. i Tomić, R. (2017). *Obiteljska pedagogija*. Međugorje: Sveučilište Hercegovina.
- Čatić, R. i Ramić, O. (1998). *Osnovnoškolska pedagogija*. Zenica: Pedagoška akademija u Zenici.
- Dervišbegović, M. (2005). *Socijalna pedagogija sa andragogijom*. Sarajevo: Studentska štamparija.
- Kadum, S., Franolić, L. & Karačić, M. (2023) Involvement of Parents in Online Classes in Croatia During the Pandemic of the Virus Covid-19. *TEM JOURNAL - Technology, Education, Management, Informatics*, 12/1, 324-333 doi:10.18421/TEM121-41.
- Kovačević, V., Stančić, V., Mejovšek, M., (1987). Teoretski problemi transformacije ponašanja. *Defektologija*, 23 (1): 1-15.

- Livazović, G, Vranješ, A. (2012). Pedagoška prevencija nasilničkog ponašanja osnovnoškolaca *Život i škola*, br. 27 (1/2012.), god. 58., str. 55. – 76.
- Mandić, P. (1988). *Izabrana pedagoška djela. I, II, III*. Osijek.
- Pedagoška enciklopedija 1 i 2.* (1989). (u redakciji dr Nikole Potkonjaka i dr Pere Šimleše), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Školska knjiga Zagreb, Svjetlost Sarajevo.
- Pehar, L. (2000). *Oduzeto djetinjstvo*. Zenica: Dom štampe.
- Previšić, V. (1999): Pedagoško-socijalna obzorja nasilja. U: *Agresivnost (nasilje) u školi*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Tomić, R., Šehović, M. i Hatibović, Č. (2005). *Prisutnost zlostavljanja među djecom i mladima*. Tuzla: Denfas.
- Tomić, R. (2005). *Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih*. Tuzla: Ofset.
- Tomić, R., Šehović, M, Karić, N. i Hasanović, I. (2008). *Delinkventno ponašanje djece i mladih*. Tuzla:Ofset.
- Tomić, Ruža (2021). *Other Forms of Sociopathic Manifestations // Pedagogies and Early Intervention Strategies for Combatting Socio-Pathological Behaviors / Beverley Buckley, Sheryl ; Kadum, Vladimir ; Babić, Ivana ; Hmelak, Maja (ur.). Hershey, Pennsylvania, SAD: IGI Global, 2021. str. 250-280.str.) DOI: 10.4018/978-1-7998-8509-2.ch011*
- Uzelac, S., (1995). *Socijalna edukologija – osnove socijalne edukologije mladih s poremećajima u socijalnom ponašanju*. Zagreb, Sagena.
- Vukasović, A. (1998). *Pedagogija*. Zagreb: „Mi”.

THE ROLE OF THE FAMILY IN THE DEVELOPMENT OF VIOLENT BEHAVIOR IN CHILDREN

Abstract: *The role of the family in the development of violent behavior in children is crucial for understanding the causes and preventing the problem. Family environment, behavior modeling, parenting styles, family dynamics, and communication are some of the key factors that can influence the emergence of violent behavior in children. Behavior modeling by parents, lack of warmth and support, family conflicts, and a lack of healthy communication can increase the risk of violent behavior. The aim of this research is to determine the attitudes of students regarding the role of the family in the development of aggressive behavior in children. The sample consisted of students of early and preschool education and primary education from the University of Slavonski Brod (Croatia), totaling 74 participants. The research utilized theoretical analysis and survey methods, with a survey questionnaire in the form of a Likert scale created for the purpose of this study. The results obtained imply the high significance of family factors in shaping children's behavior, including parental behavior modeling, quality of family communication, and parenting styles. This indicates the need for further research and development of intervention strategies that would support families in preventing violent behavior among children. It is important to recognize that the family is not the sole factor influencing a child's violent behavior, but it has a significant impact on shaping values and social skills. Therefore, support for families through parenting education, therapeutic interventions, and other programs is important for reducing the risk of violent behavior and promoting a healthy family environment that encourages positive behavior patterns and prevents violence among children. This is a crucial step towards creating a safer and supportive environment for children to grow and develop without violence.*

Keywords: *aggressive behavior, attitudes, causes, family, student.*